

REPREZENTAREA SOCIALĂ A PARLAMENTARULUI ROMÂN

Psiholog LUCIAN ANDRIEȘ

În 1961 preluând și reformulând un concept mai vechi, Serge Moscovici introducea noțiunea de reprezentare socială, pe care o definea ca fiind: *"un sistem de valori, de noțiuni și de practici relative la obiecte, aspecte sau dimensiuni ale mediului social care permit nu numai stabilirea cadrului de viață al indivizilor și grupurilor, dar constituie în mod egal un instrument de orientare a percepției situației și de elaborare a răspunsurilor."* (Serge Moscovici, *La psychanalyse, son image et son public*, PUF, Paris, 1961). Odată cu acest concept se naștea în domeniul psihologiei sociale o nouă direcție de studiu - cea a reprezentărilor sociale.

Primit la început cu rezerve, noul concept s-a impus în decursul timpului, dovedindu-și utilitatea în investigarea realității sociale. Aria de studiu a reprezentărilor sociale s-a diversificat și ea în timp: de la investigarea psihanalizei, la cea a inteligenței, bolii mentale, sexualității, tehnologiei, instituțiilor economice, sistemelor politice, etc..

După 1990 în România au avut loc schimbări importante, care au afectat întreaga societate, ducând la modificarea instituțiilor politice și la formarea unei noi clase politice. După risipirea entuziasmului inițial s-a dovedit că noile instituții și oameni politici nu se ridicau la înălțimea așteptărilor inițiale.

Parlamentul României este un exemplu de instituție care, investită la început cu mari speranțe și privită ca un instrument fundamental al noii democrații, a ajuns în decursul anilor de tranziție să dețină cea mai înaltă cotă de neîncredere a populației (88 % în noiembrie 2000), ocupând astfel un loc 1 de neînviat. Nici parlamentarii nu au fost scutiți de criticile aduse instituției, ei fiind considerați drept principalii responsabili pentru această stare de fapt. Presa a arătat în multe rânduri neajunsurile acestei instituții, dar mai ales, comportamentul inadecvat al membrilor ei. Aceasta a dus, credem noi, la erodarea în timp a imaginii parlamentarului, fapt conștientizat actualmente de clasa politică, care și-a propus să efectueze o serie de reforme în acest domeniu.

Pentru cercetarea noastră ne-am propus să vedem, dincolo de ce se vehiculează în mass-media, care este reprezentarea socială a parlamentarului român. Ipoteza de la care am pornit studiul nostru a fost că există o reprezentare socială negativă a parlamentarului român. Din motive obiective nu am putut efectua studiul pe un eșantion reprezentativ, astfel încât ne-am limitat la un lot de 104 studenți de la Facultățile de Științe Politice din Iași.

Pentru efectuarea cercetării am folosit drept instrument de lucru un chestionar. Într-o primă etapă am folosit un chestionar de pretestare care a avut și rolul de a aduna informații nu doar de a testa întrebările. În acest scop el a cuprins mai multe întrebări deschise, trei dintre ele referindu-se la cuvintele pe care le asociază subiecții termenului de "parlamentar român", la calitățile și defectele acestuia. Ceilalți itemi vizau diverse aspecte legate de activitatea parlamentarilor, sfaturi adresate lor, etc. Acest chestionar a fost aplicat pe 40 de subiecți, în majoritate studenți, de la facultăți cu profile diferite, pentru a se asigura opinii cât mai diverse. Datele strânse au fost folosite la realizarea chestionarului final, înlocuindu-se întrebările deschise cu unele mixte. Analiza răspunsurilor la chestionarul de pretestare a dus la abandonarea unor itemi, modificarea altora și apariția unora noi. Chestionarul final a fost aplicat pe 104 studenți de la Facultățile de Științe Politice.

Analiza rezultatelor a arătat că principalele elemente ale reprezentării sociale a parlamentarului român sunt: **corupt, nepăsător, incompetent, imoral, bătrân, nesianos, își urmărește bine scopul, abil, bun orator, nu-și asumă responsabilitatea, demagog, necinstit, lipsit de bun simț, urmărește doar interesele proprii și ale partidului, nu-și îndeplinește obligațiile, muncește puțin, nu-și respectă promisiunile electorale.**

Elementele de mai sus ne-au confirmat ipoteza de start: reprezentarea socială negativă a parlamentarului român.

Trecând la analiza mai detaliată a rezultatelor, am remarcat că cel mai important termen al reprezentării este "**corupt**", care la rândul său este legat de termeni precum: **imoral, necinstit**. Situarea corupției pe primul loc nu este surprinzătoare dacă avem în vedere și rezultatele unor sondaje de opinie care arată că românii consideră pe cei care dețin funcții importante în stat ca fiind corupți.

Incompetența vizează lipsa de pregătire și profesionalism a parlamentarilor pentru funcția pe care o ocupă, și este subliniată și de sfaturile în care li se cere reprezentanților noștri să renunțe la această carieră.

Termenul de **bătrân** are, după părerea noastră, mai degrabă o conotație negativă, dacă avem în vedere că una din doleanțele subiecților a fost întinerirea clasei politice și a parlamentarilor. Astfel cuvântul "bătrân" este mai curând asociat cu o serie de trăsături specifice vârstei cum ar fi: conservatorismul, inerția, teama și rezistența față de schimbare, rigiditatea, lentoarea, orientarea spre trecut - care, în această perioadă în care sunt necesare schimbări rapide și profunde, sunt considerate nepotrivite.

Nepăsarea poate fi pusă în legătură cu dezinteresul față de alegători și de problemele țării (care reprezintă alte elemente din caracterizarea parlamentarilor). Nereseriozitatea este reflectarea comportamentului parlamentarilor care nu dau dovadă de constanță și nu obișnuiesc să-și respecte promisiunile.

Calitățile parlamentarilor, în număr de trei - **își urmărește scopul, abil, bun orator** - sunt caracteristici care constituie un avantaj pentru orice politician. Ceea ce se poate remarca este că aceste calități nu reprezintă aspecte clar pozitive (cum ar fi: harnic, altruist, bun, onest, etc.), astfel încât aceste calități pot aparține la fel de bine unor personaje negative.

Defectele identificate de subiecți la parlamentarii români au fost: **nu-și asumă responsabilitatea, demagog, necinstit, lipsit de bun simț**. Pe primul loc s-a situat neasumarea responsabilității, o problemă îndelung discutată de-a lungul celor 11 ani postdecembriști. Demagogia face parte, fără îndoială din arsenalul politicianilor de pretutindeni, nu doar de la noi, așa încât nu ar trebui să ne mire această caracteristică.

Lipsa de bun simț credem că poate fi pusă în legătură cu o serie de comportamente ale aleșilor noștri care au nemulțumit opinia publică: majorările de salarii, dese deplasări în străinătate, privilegiile pe care și le-au creat, etc..

Celelalte elemente, care țin și ele de această reprezentare negativă - **urmărirea intereselor proprii și ale partidului, neîndeplinirea obligațiilor, faptul că muncesc puțin** - întregesc, dacă putem spune așa, o imagine care nu este deloc măgulitoare și care ar trebui să dea de gândit.

Unul din itemii chestionarului cerea subiecților să dea două sfaturi parlamentarilor, iar rezultatele au confirmat elementele obținute la restul itemilor. Dintre sfaturi am selectat câteva care credem că sunt suficient de semnificative: *"Să fure mai puțin", "Să muncească mai mult și să vorbească mai puțin", "Asumați-vă greșelile făcute", "Să renunțe la demagogie", "Să renunțe la politică", "Faceți ceea ce doriți însă nu pe banii publici", "Să nu uite pentru ce au fost votați"*.

Ceea ce este frapant la această reprezentare a parlamentarului român este faptul că nu există nici un element care să indice că această reprezentare aparține parlamentarului și nu altcuiva. Termeni ca "reprezentant al poporului", "ales", nu apar deloc. Ei nu au fost incluși în listele de cuvinte din chestionarul final pentru că la pretestare au însumat doar 6 alegeri din 271, adică 2,2 %. Pe de altă parte multe sfaturi sugerau parlamentarilor să renunțe la această carieră. Aceste rezultate ne-au dus la concluzia că parlamentarii români nu sunt considerați ca fiind adevărați oameni politici, nerecunoscându-li-se în fapt calitatea de reprezentanți ai poporului așa cum precizează Constituția: *"În exercitarea mandatului, deputații și senatorii sunt în serviciul poporului."* (art. 66). De altfel acest lucru se regăsește și în opinia majoritară că parlamentarii își urmăresc doar propriile interese și pe cele ale partidului.

Oricum, în final, credem că ceea ce contează este faptul că există în mintea subiecților o reprezentare negativă a parlamentarului român. Și deși această cercetare a vizat doar un eșantion restrâns și limitat, considerăm că, în mare, această imagine negativă s-ar putea regăsi și la nivelul întregii populații. Neîncrederea pe care o indică sondajele de opinie în instituția Parlamentului, și cota la care se află aceasta (88 % în noiembrie 2000) ar trebui să constituie un motiv de îngrijorare. În această privință suntem de acord cu ceea ce afirmau Ana Stoica-Constantin și Ticu Constantin: *“Opiniile, credințele, prejudecățile indivizilor față de o instituție influențează, dacă nu hotărăsc, atitudinile și conduita acestora față de instituția respectivă, care pot fi de devotament, respect, susținere sau dimpotrivă. Prin aceasta, cetățenii pot contribui la consolidarea poziției și a rolului acelei instituții, sau, dimpotrivă, la slăbirea acestora, prin ne-colaborare, boicot sau chiar opoziție manifestă.”* (Ana Stoica-Constantin și Ticu Constantin, Trei instituții ale statului (Armata, Poliția și SRI) în percepția populației tinere, în Revista Psihologia Socială, Ed. Polirom, Iași, nr.3, 1999).

Nu avem nici o îndoială că această reprezentare socială negativă a parlamentarilor se răsfrânge în mod direct asupra instituției, afectând nu doar încrederea cetățenilor în ea ci și prestigiul acesteia.

Pe de altă parte nu putem să nu recunoaștem că acest portret negativ vizează parlamentarii luați în general. Nu știm câți dintre parlamentari pot fi strict caracterizați prin acest profil, dar nu este nici o îndoială că aceste trăsături le aparțin într-un grad mai înalt sau mai redus. După cum nu punem la îndoială faptul că în Parlament se află și oameni cinstiți, onești, care vor într-adevăr să facă ceva pentru țară. Din păcate se pare că ei sunt copleșiți de ceilalți și în plus trăsăturile negative de caracter se observă în general mai ușor decât cele pozitive, cel puțin în ceea ce privește activitatea parlamentarilor.

Această reprezentare negativă s-a format în timp și la ea a contribuit din plin comportamentul parlamentarilor care, prin diverse acțiuni, au creat un curent de opinie nefavorabil lor. Bineînțeles că toate acestea nu ar fi fost posibile dacă mijloacele de informare nu le-ar fi mediatizat intens. Este cert că mass-media a avut un rol extrem de important în crearea acestei imagini negative, ea fiind acuzată în acest sens, dar nu putem face totuși abstracție de faptul că la baza știrilor s-au aflat lucruri reale. Absenteismul, scandalurile privind imunitatea, participarea în A.G.A., măririle de salarii, legile care nu sunt votate la timp și multe altele nu sunt invenții ale presei.

Pe de altă parte ne punem întrebarea dacă la această reprezentare negativă nu contribuie și efectul mulțimii, descris magistral de Gustave Le Bon, și care face ca o mulțime să fie întotdeauna inferioară calitativ membrilor ei componenți luați individual. După cum spunea Le Bon: *“Vom regăsi la adunările parlamentare caracteristicile generale ale mulțimilor: simplismul ideilor, iritabilitatea, sugestibilitatea, exagerarea în sentimente, influența predominantă a conducătorilor.”* (Gustave Le Bon, Opiniile și credințele, Ed.

Științifică, București, 1995), și tot el menționa: “*Opera mulțimii este pretutindeni și întotdeauna mai prejos decât cea a individului izolat*” (op. cit).

Așa cum am văzut, din cercetarea efectuată a reieșit clar caracterul negativ al reprezentării sociale a parlamentarului român. Cu toate acestea având în vedere eșantionului utilizat, numărul destul de mic de subiecți, faptul că ei reprezintă doar un segment redus al studenților, este greu de spus în ce măsură se pot generaliza rezultatele constatate de noi. Avansăm aici ipoteza că având în vedere gradul mare al neîncrederii în Parlament, dar și un anumit dezinteres față de fenomenul politic, constat de sondajele de opinie, reprezentarea socială a parlamentarului la nivelul populației are tot un caracter negativ. Cel mai probabil diferențele vor apărea la nivelul elementelor reprezentării, acestea putând fi diferite iar ierarhia acestora să fie schimbată. Pe de altă parte suntem aproape siguri că unele dintre elementele reprezentării se vor menține, chiar dacă vor avea o importanță diferită. Rămâne însă ca această ipoteză să fie verificată de o eventuală cercetare ulterioară realizată pe un eșantion reprezentativ. Aceasta ar putea valida, sau invalida, rezultatele noastre, oferind în același timp un punct de plecare pentru cei care ar fi eventual interesați de îmbunătățirea imaginii acestei instituții și a membrilor ei. Un astfel de studiu ar putea aprofunda cauzele care stau la baza acestei imagini negative. În același timp credem că eventualele cercetări nu ar trebui să se reducă doar la instituția Parlamentului și a parlamentarului, ci ele ar trebui extinse și la alte instituții ale statului, mai ales dacă avem în vedere că multe din acestea au cote destul de mari de neîncredere în sondajele de opinie. Credem că niște studii paralele, imagine reală – imagine ideală, ar putea constitui puncte de plecare în luarea unor măsuri care să readucă încrederea cetățenilor în aceste instituții.

Publicat în revista Psihologia, nr. 5/2001